

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie: Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

ONZE KINDEREN EN WIJ

U herinnert zich nog wel, dat ik een maand geleden sprak over sexuele opvattingen in het humanisme. Dat was een voorbeeld van humanistische levenspraktijk. Het kost me enige moeite daar nu niet over door te gaan. Want er is nog zoveel over te zeggen. Maar dat kan misschien later nog eens. Vanmorgen wil ik liever een ander stuk levenspraktijk bekijken. Namelijk onze verhouding tot de kinderen. Maar ik wilde wel eerst een waarschuwing vooraf laten gaan. Die geldt zowel voor het onderwerp van de vorige maand als voor vandaag; trouwens voor alle voorbeelden van een humanistische kijk op het leven. Het is namelijk deze: dat we er wel naar kunnen streven ons zo menselijk mogelijk te gedragen, maar dat bij dat menselijk gedrag het tekort schieten is inbegrepen. Ik zou niet graag de indruk willen wekken, dat ik zelf of wie dan ook, in staat zou zijn om van 's morgens vroeg tot 's avonds laat menselijk te zijn, zonder eens kordelig te zijn, of driftig of eigenwijs, of zelfzuchtig of agressief. Als ik van menselijkheid spreek, dan hoort dat er bij. Want dan spreek ik van gewoon mens-zijn en niet van een droombeeld.

En dan is er nog iets. Menselijkheid en medemenselijkheid komen niet alleen tot uiting in buitengewone daden. Misschien zijn de alledaagse dingen daarvoor wel van meer betekenis. Als de huisvrouw haar dagelijkse taken verricht van afwassen, kamers aan kant brengen, naaien en koken, dan is dat verwerkelijking van medemenselijkheid. Want ze schept daardoor het klimaat waarin het gezinsleven gedijen kan. Als tenminste, niet iedereen in huis de slaaf dreigt te worden van de netheid.

De netheid is er voor de gezinsleden en niet omgekeerd. En de gezinsleden zijn er voor elkaar, en niet om ieder, altijd zijn eigen zin te doen. Niemand moet zichzelf altijd weg-cijferen, en niemand mag omgekeerd verwachten dat iedereen altijd voor hun klaar staat. Dat geldt voor ouders en kinderen onderling, en het geldt ook tussen ouders en kinderen.

Hiermee zijn we dan weer bij het onderwerp van vanmorgen terecht gekomen: Wij en onze kinderen.

Een kwestie waarover veel onzekerheid bestaat. Wat moet onze houding zijn: wat mogen we verwachten? Het oude vaderlijke gezag wordt door de kinderen niet meer helemaal ernstig genomen en de vader gelooft er zelf niet meer werkelijk in.

Maar hoeven de kinderen nu ook niet meer te gehoorzamen; wat moeten we denken van hun vrijpostigheid en soms brutaliteit: zijn er geen regels meer, waaraan ze zich houden moeten?

Er rijzen meer vragen, dan ik in een kwartiertje beantwoorden kan. Vast staat dat kinderen en jongeren in deze tijd er eerder uitflappen wat ze denken dan vroeger.

Maar dat wil nog niet zeggen, dat ze vroeger niet dachten, wat ze nu zeggen. Dat hoeft nog niet te betekenen, dat ze minder eerbied hebben voor hun ouders. Aan de andere kant is opvoeding ook niet alles zo maar op zijn beloop laten. Ieder mens heeft behoefte aan een zekere regelmaat, en menselijk leven betekent nu eenmaal niet dat aan de natuur de vrije loop wordt gelaten. De mens is aangelegd op cultuur, daarzonder kan hij zich niet handhaven; en cultuur vereist zelfbeperking, doelbewuste vormgeving van het leven, en ordening van het samenleven. Daarom is opvoeden het vinden van een weg tussen losbandigheid en loze tucht.

Heel belangrijk is het vinden van de juiste houding tegenover de jongere. Dat wordt in onze tijd in het bijzonder bemoeilijkt door de ongemotiveerde verheerlijking van de jeugd als zodanig. Het is geen verdienste om jong te zijn: al is het ook nauwelijks een voorrecht om oud te zijn. Aan zijn leeftijd kan de mens nu eenmaal weinig toe of afdoen. Maar wij ouderen moeten ons eerst bevrijden van de illusie van de eeuwige jeugd. Komt het omdat we de dood vrezen, dat we dikwijls zo ons best doen om jong te lijken? En is dat de oorzaak er van dat sommigen menen, dat we alles wat de jeugd doet of zegt met naieve eerbied moeten aangapen?

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 3 maart 1963

Voor ik trouwde had ik zes theorieën over het opvoeden van kinderen; nu hebt ik zes kinderen en geen theorieën.

John Wilmot (1647—1680)

Ik weet het niet, maar mij maakt dat altijd kriegel. En wat erger is: We onthouden de jongeren daardoor wat ze behoeven. Ze hebben een wrijfplank nodig, iets om zich tegen af te zetten. En wij doen ze tekort als we ze dat niet bieden door zelf duidelijk stelling te nemen in de vragen van het leven. Daardoor eerbiedigen we ook de jeugdige persoonlijkheid; méér dan door in alles behoedzaam met ze mee te joelen.

Persoonlijkheid! Ik herinner me uit mijn leraarstijd, dat een jonge collega — zelf kersvers van de universiteit — in alle ernst eens vroeg: maar hebben die kinderen dan al een persoonlijkheid?

Blijkbaar dacht hij dat de persoonlijkheid iemand op een gegeven moment — zeker op zijn een en twintigste verjaardag — kant en klaar aanwaait. Laten we elkaar niet misverstaan: Wat ik zo even gezegd heb over de noodzaak de jeugd weerwerk te bieden, betekent volstrekt niet dat ik het eigen wezen van ieder mens, ook van ieder jong mens, zou miskennen. De persoonlijkheid begint zich al bij de baby te openbaren en ontwikkelt zich geleidelijk. En laten we hopen dat die ontwikkeling niet eindigt bij de volwassenheid, maar doorgaat tot ons levenseinde. Met die wordende persoonlijkheid hebben we in de opvoeding te maken. De opvoeding beoogt de jonge mens weerstand te geven bij tegenslag en hem of haar te doen groeien tot een zelfstandigheid, die het mogelijk maakt in vrijheid verantwoordelijkheid te dragen.

De grondslag van alle menselijke verhoudingen, dus ook in de opvoeding, is de eerbiediging van de ander. Ik heb al gezegd dat ik daarmee niet bedoel de ander naar de mond te praten. Maar hij moet wel de kans krijgen van zijn eigen fouten te leren. Het is geen kunst de ander vrij te laten, zolang hij toch doet wat wij graag zien; maar vrijheid betekent de mogelijkheid om de dingen ook anders te doen. Niet willekeurig, maar naar beste weten, niet als gril, maar als innerlijke noodzaak.

Als de kleuter boven op een zelfgemaakte wankel toren klimt, zullen we wel zeggen: Pas op! anders val je en dat doet zeer. Maar hij zal dat ook een keer moeten ervaren. Dan komt die klap, waarop we al zo lang met vrees en beven hebben zitten wachten; en het geschreeuw dat daar onvermijdelijk bij hoort.

De opvoeder mag zich dan het genoegen gunnen om te zeggen: Zie je wel! Maar de kleuter heeft de kans gehad door schade en schande wijs te worden.

Als hij evenwel in de dakgoot klimt halen we hem er uit. En de reden is heel eenvoudig. Als hij daar uit valt, dan is er helemaal geen sprake meer van door schade en schande wijs te worden. In de dakgoot klimmen mag dus niet. Dat is duidelijk en daar wordt stipt de hand aan gehouden. Wat ook de kleuter er zelf van vindt.

Helaas zijn maar weinig beslissingen in de opvoeding zo eenvoudig. Op een zelfgemaak-

te toren klimmen mag, in de dakgoot klauteren mag niet. Maar de moeilijkheden doen zich voor in het wijde gebied daartussen in. En te meer, naarmate de kinderen ouder worden. Waar gaan ze naar toe; met wie gaan ze om; hoe laat komen ze thuis? Bij al onze beslissingen beschikken we over een mooie kreet: om bestwil. Maar wat bedoelen we daar mee? Dikwijls, denk ik: Om van het gezeur af te zijn. En natuurlijk heeft een opvoeder het recht om eens van het gezeur af te zijn. Maar op de keper beschouwd is het een wonderlijke formule, dat „om bestwil”. Gewoonlijk bedoelen we er mee, dat we het kind uiteindelijk leed willen besparen. Maar is dat werkelijk zijn bestwil? En wat weten we daar eigenlijk van af? In theorie zal niemand willen volhouden dat een mens volwassen kan worden zonder ooit leed te ervaren. Integendeel: we erkennen grif dat leed een voorwaarde is voor de groei naar werkelijke rijpheid. Maar in de praktijk valt het moeilijk dat te erkennen. En het is ook moeilijk, want waar moeten we de grens trekken?

Als ze op een tafeltje klimmen, laten we ze gaan; als ze in de dakgoot klauteren, halen we ze er uit. Maar waar ligt tussen die twee in ergens de grens? En vooral bij de problemen van onze oudere kinderen? Gelukkig kunnen we, als ze ouder worden, ook eens met ze overleggen. Ze kunnen zelf een rol spelen in de beslissing: als ze daaraan tenminste van jongsaf gewend zijn.

En dat moet ook, want anders worden het nooit werkelijk zelfstandige verantwoorde mensen. Ze zullen moeten begrijpen, dat iedere samenleving regels en gewoonten nodig heeft, waaraan ieder zich moet houden; en wij zullen moeten begrijpen dat het stellen van die regels in de opvoeding een soort gewetensbeslissing is, waarvan men zich niet altijd met een dooddoener kan afmaken.

Maar er is ook nog een andere kant aan de zaak. Het is voor jonge mensen in deze tijd onverdragelijk in een nauw keurslijf van regels en gewoonten geperst te worden, dat begrijp ik. Maar er is één ding, dat nog erger is: namelijk helemaal aan geen regels gebonden te zijn, omdat er niemand is, die er op let, omdat niemand blijk geeft om ze te geven. Vrijheid is geen onverschilligheid.

Eigen verantwoordelijkheid dragen moet niet betekenen: aan zijn lot over gelaten zijn.

Eerbiediging van de jonge mens heeft alleen waarde, als de ouders zorgend ter beschik-

Meldt U aan als
DONATEUR
voor het

**Centrum
voor
Humanistische
Vorming**

Bijdrage f 3,75 per kalenderjaar
Gironummer 60.84.68, ten name van
Centrum voor Humanistische Vorming
Secretariaat: Oudegracht 152, Utrecht

king staan; als ze weten wat de kinderen doen en laten; als ze aanwezig zijn, wanneer de kinderen thuis komen en als ze hun vrienden ontvangen. Maar dat alles weer zonder dat we overal met onze neus bovenop zitten en zonder dat we overal onze neus insteken. Wat onze kinderen nodig hebben is vertrouwen en geborgenheid. Vertrouwen, dat betekent hier niet in de eerste plaats: denken dat onze kinderen nooit iets verkeerd doen; maar in een veel diepere zin: beseffen dat een mens zoekend en dwalend tot inzicht komen moet. En naast vertrouwen ook geborgenheid: dat is weer niet een bezit die alles voor ze regelt en beslist; maar veeleer voor ze beschikbaar zijn en open staan, zo dikwijls dat nodig is. Ze moeten ervaren — zoals ieder mens dat nodig heeft — dat er een thuis is, waar ze altijd terecht kunnen; wat er ook gebeurt is. Want mensen zijn op elkaar aangewezen. En waar kan dat beter tot zijn recht komen, dan in het gezin, waar we thuis horen. Dit zijn allemaal elementen van humanistische opvoeding. Want het humanisme is gericht op zelfstandigheid in gemeenschap, op vrijheid in verbondenheid, op eigen ont-plooiing in medemenselijkheid.

Dit brengt ook mee, dat we onze kinderen te rechter tijd kunnen loslaten, omdat ze tenslotte hun eigen weg moeten gaan en hun eigen leven gaan leiden.

Wanneer dat moment aangebroken is, kan niemand in het algemeen zeggen. Maar zeker, als ze hun eigen gezin gaan stichten. Dan kan verdere bemoeienis van de ouders alleen maar groot onheil stichten. De ouders blijven dan weer samen over (hopen we), zoals ze ook samen begonnen zijn. Het is goed dat ze dat ook tijdens de opvoeding voor ogen houden. Men moet heel veel voor zijn kinderen over hebben, maar ze mogen ons niet verhinderen ons eigen leven te leiden. Man en vrouw zijn er voor elkaar, en samen zijn zij er voor de kinderen. Juist daardoor kunnen zij hun kinderen opvoeden tot zelfstandigheid. Misschien dat we dan het geluk hebben onze kinderen opnieuw te ontmoeten als volwassen vrienden, die ons leven verrijken en, mogelijk, op hun beurt onze laatste levensdagen zorgend verlichten. Maar laten we daar niet te zeer op rekenen. Een vonk van leven doorgegeven te hebben, is ook al genoeg.

J. P. VAN PRAAG.

op een balkon

Wolken in maanlicht trekken hun schemerende sporen over en langs het hoog balkon waar ik heb postgevat, uitzijnde op het land, dat aan de rand der stad tot een verzonken werelddeel lijkt te behoren.

Sluim'ren de duizenden nu in éne slaap verloren vervoerd en opgenomen in deze bitter-zoete rust, ontdaan van hopen, vrezen, liefde en al de lust, die overdag de waakse lijven komt verstoren?

Schuift over ogen, de welhaast brekende, de helle, van wimper en van lid 't beschuttend, teder schild; ontspant der handen kramp; wordt eindelijk gestild de drift, die 't bloed tot ene stroom doet zwellen?

Roepen zij thans elkaar niet meer bij namen, vrouwen en vrienden, vijanden en volk. vergeefs en vluchtig als een spoorloos-snelle wolk; werd waardeloos het sluw en dagelijks beramen?

Zij liggen altezamen in ene grote slaap gebed achter de blinde vensters in dorpen en in steden, ontkomen aan het jachten, het moeizame overreden, meedogend naar de vrede dezer vergetelheid gered.

Jan Campert (1902—1943)

GIRO
6168

Stichting Steunfonds
Praktisch Humanisme
te Amersfoort, Curaçolaan 16 c

PROBLEMEN

Het zal u niet altijd opgevallen zijn, maar in de grond van de zaak ben ik een diep ongelukkig mens. Wanneer ik mij, zoals gewoonlijk, in een redelijke harmonie met mijn omgeving bevind, wordt mijn gelaat ontstierd door een aantal groeven en spleten, die tezamen met een ongeproportioneerde der verschillende onderdelen mijn gelaat een aanzien geven, dat incompetente moeders te hulp kunnen roepen om hun kinderen naar bed te krijgen.

Als redelijk-zedelijk wezen met verantwoordelijkheidsgevoel ga ik echter ook herhaaldelijk gebukt onder de problemen van deze tijd en soms zelfs onder de problemen van alle tijden. Maar omdat ik bukken in strijd vind met de waardigheid van de mens, gebeurt het in ogenblikken waarin ik uitgerust ben en in goede lichamelijke conditie, dat ik met apostolische ijver in de bres spring voor de waarden die ik bedreigd acht. De groeven en spleten in het gelaat verspringen in snel tempo, het bloed bruist levendig door de aderen en verleent mij een paarsrode kleur die mij het midden doet houden tussen een kardinaal en een functionaris van het Kremlin. Daarbij heb ik de neiging mijn stem ook in kleine gezelschappen en ruimten uit te zetten.

Nu is dit een zeer weinig effectieve methode. Meermalen heb ik bemerkt, dat de belagers van mijn heiligste gevoelens mij verbaasd aanzagen, zich van mijn argumenten geen zier aantrokken en slechts dachten: „Wat maakt dat oude schreeuwlelijk zich druk”.

Veel doeltreffender en ook sierlijker meen ik, is het rustig en kalm de aan de orde zijnde problemen af te bakenen, een korte schets te geven van de concrete situatie, mijn waterdichte en vuurvaste zienswijze helder uiteen te zetten en in het voorbijgaan de verderfelijke denkbeelden van de tegenstrever te vergruizelen.

Maar blijf nu maar eens rustig en kalm als men uw liefste kind, zij het geesteskind openlijk voor een wangedrocht houdt en het door het slijk sleurt. Dat ware onmenselijk. Wat doet men dan? Men neemt zijn toevlucht tot de ironie.

Nu is de ironie een uitermate gevaarlijk wapen. Reeds als men het goed hanteert, loopt men gevaar verkeerd te worden begrepen. Men bedoelt weliswaar het omgekeerde van wat men zegt, maar daar is de lezer niet altijd op verdacht. Gaat men echter in zijn overmoed en in het plezier om het spel iets verder dan men strikt genomen had willen gaan, dan zijn de misverstanden niet van de lucht.

Een ander ongeluk, waarmee ik ben behept, is dat ik nu en dan (o, lang niet altijd!) de behoefte heb woorden van hun mythische belasting te ontdoen. Ik noem er een paar, die u zelf ongetwijfeld met vele kunt aanvullen: Vrede, Vrijheid, Naastenteliefde, Gerechtigheid, Kunst, Cultuur.

Is er iemand tegen? Neen? Ach zo. Wij zijn er dus allemaal voor. Maar hoe?

Als men de broeders en zusters, die over genoemde zaken-met-hoofdletters gaarne het woord voeren, mag geloven gaat hun niets boven de V.V.N.G.K. en C. Helaas geloof ik dat niet. Als ik met mensen in aanraking kom, op bruiloften, partijen, gezellige avondjes, in de tram, op straat of op het werk, ontmoet ik er maar zelden een, die er mee bezig is. Zij worden gewoonlijk in beslag genomen door allerlei andere zaken zoals de broodwinning, de liefde, het weer, de duurte, de cao, het Humanistisch Steunfonds (maar géef dan ook eens wat!), of het huiswerk van de kinderen.

Dit zijn realiteiten, waarmee men steeds weer te maken heeft en die — noodzakelijkerwijs — onze aandacht in 1999 van de 1000 gevallen (maar men mag er nog een paar negens en nullen bijzetten) in beslag nemen.

Ik heb dit onlangs eens geconstateerd toen ik over het verschijnsel crisis schreef. Ik schreef toen in een wat relativerende zin over politieke, economische en cultuurcrisisen. En omdat het woordje cultuur gewoonlijk met een grotere hoofdletter wordt uitgesproken dan de woordjes politiek en economie heb ik de grootste ruimte aan de cultuur gegeven. Ik meende duidelijk gemaakt te hebben, dat de cultuur ook mij nu en dan ter harte gaat (want waarom zou ik anders al die boeken lezen?), maar dat de zorg er over van alle tijden is en dat wij er ons in diepste wezen toch ook weer niet al te druk en misschien zelfs te weinig druk over maken.

Enfin, prompt kreeg ik een briefje toegezonden, dat een verontwaardigde lezer aan de redactie had gestuurd. Hij noemde mij daarin een onverdraagzame spotter. Dat spotter laat ik gelden, maar waaruit kan hij opmaken, dat ik onverdraagzaam was? Ook schreef hij, dat ik heel weinig respect heb voor gevoelens van bezorgdheid over onze cultuur. Da's waar. Ik heb er begrip voor, maar geen respect. Waarom zou ik?

De laatste zin van het briefje schrijf ik voor u over: „Jammer dat u dit onthullende stukje geplaatst heeft.”

Kijk, dat vind ik nu onthullend.

H.H.

lezingen voor de radio

di. 5 mrt. AVRO 16.00 uur: J. H. P. Colpa: „Humanistische vorming, speciaal in verband met de mogelijkheden voor Humanistisch Vormingsonderwijs ingevolge de Mammoetwet”.

zo. 10 mrt. VARA 9.45 uur: D. H. Prins: „Onze nalatenschap”.

zo. 17 mrt. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.